

Recenzija, prikaz knjige, kritika/1.19

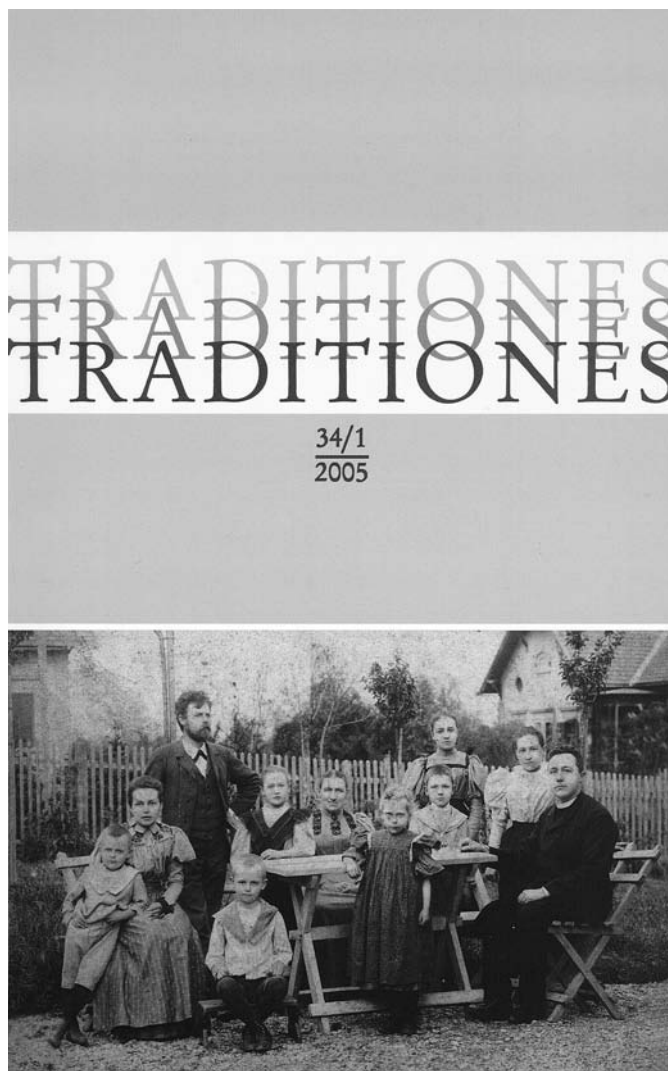
Katja Jerman

TRADITIONES 34/1, 2005

Traditiones, zbornik Inštituta za slovensko narodopisje in Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU, v letniku 34 ponuja dve številki zanimivega branja. V prvi je, kot je že v navadi, predstavljeno delovanje in udejstvovanje Glasbenonarodopisnega inštituta. Tokratna vsebina prve številke je predstavljena v dveh delih.

Prvi, obsežnejši del je namenjen razmišljanjem ob simpoziju z naslovom *Ljudska pesem kot izziv*, ki je bil v Ljubljani med 13. in 15. aprilom 2005. V uvodniku »Ob simpoziju o družbeni vlogi ljudske pesmi« Marija Klobčar predstavlja impulz za znanstveno srečanje, stoletnico velike zbirateljske akcije, s katero so prek zanimanja za ljudsko pesem skušali politično in kulturno povezati vse dedne dežele avstro-ogrske monarhije. Avtorica meni, da sta zbiralni akciji *Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild (1887–1902)* in pa zgodnejša *Die Völker Österreich-Ungarns* nastali iz potrebe družbe, ki je poskušala preseči svoja notranja razhajanja in ravno prek ljudskih pesmi vplivati na spoznavanje in spoštovanje lastnega ter hkrati prepoznavanje tujega. Čeprav ta pretenciozna ideja v politiki ni imela večjega odmeva, je kljub temu spodbudila narode, da so se soočili z lastno dediščino in jo začeli bolj sistematično zapisovati. Avtorica nato opozori, da je mogoče rezultate takih pobud najti tudi v poznejših letih. Meni, da morajo biti današnji narodi, ki so priča ponovnemu združevanju in težnjam po globalizaciji, ponovno pozorni na dediščino in s tem tudi na ljudsko pesem, instrumentalno glasbo in ples, saj so ti temelj za razločevanje pa tudi za povezovanje znotraj evropskega konglomerata. Cilj tovrstnih znanstvenih srečanj je tako opozoriti na dejstvo, da šele zrelost naroda omogoča odgovoren odnos do lastne dediščine ter spoštovanje drugih. Številko uvaja pozdravni govor dr. Kajetana Gantarja, ki mu sledijo prispevki simpozija, razdeljeni na tri sklope, pri čemer se prispevki iz prvega sklopa usmerjajo na vprašanje družbene vloge ljudske pesmi pred sto leti, nekateri prispevki pa iščejo paralele z današnjim časom.

Vinko Rajšp v prispevku »Austrian State Policy and Its Interest in Slovenian Folk Culture« predstavlja potek in interese projekta *Narodna pesem v Avstriji* ter poudarja njegov pomen pri uveljavljanju slovenščine kot jezika slovenske ljudske kulture, pri čemer opozarja, da vanj ni bilo vključeno Prekmurje. Eva Maria Hois v prispevku z naslovom »Folk Music Research in 'Old' Austria and in 'New' Europe Concerning Understanding between Nations and National Endeavors« opisuje folkloristične in predvsem družbenopolitične razloge za izvajanje projekta *Ljudska pesem v Avstriji*, kjer je bil cilj projekta v spodbujanju razumevanja narodov znotraj avstrijskega dela monarhije ter predvsem v favoriziranju nacionalne zavesti. Avtorica ugotavlja, da današnji projekti med Avstrijo in Slovenijo poskušajo doseči podobno vzdušje, in upa, da lahko ljudska glasba pripomore k večji strpnosti znotraj evropskih povezav. Prispevek Marije Klobčar »The Young Sing

Only Modern Songs' or The Large-Scale Program for Collecting Folk Songs between Expectations and Recognitions« se osredotoča na zbiranje pesemske dediščine prek posebnih vprašalnikov. V njih naj bi bila v večji meri zaznana vitalnost ljudske pesmi v določenem okolju, vendar pa nas avtorica opozarja še na večplastnost zabeleženih informacij. Te namreč podajajo očitno skupnosti, ki je ohranjala svoj pesemski spomin, se odzivala na pomembne pojave in dogodke časa, predvsem pa podajala drobce iz njenega vsakdanjega življenja. Avtorica ob koncu ugotavlja, da je bil med celotno akcijo razloček med pričakovani in spoznanji prisoten kot bojazen, češ da bodo nezapiseane pesmi utonile v pozabo, vendar pa ravno stoletnica akcije dokazuje, da kljub temu, da »mlado poje le moderne«, to ni tako.

Prispevek z naslovom »Zapuščina zapisovalca ljudskih pesmi Gabrijela Majcna: o etnografiji v Slovenskih goricah na

začetku 20. stoletja in sto let kasneje« avtor Rajko Muršič gradi na primerjavi dveh ravni. Na ravni vede podaja razliko med delovanjem ljubiteljskih narodopiscev in univerzitetnih profesorjev v drugi polovici 19. stoletja ter situacijo preslikava v vedo in razmerja znotraj nje danes. Na drugi ravni pa se osredotoča na delovanje Gabriela Majcna kot prezrtega avtorja prvih narodopisnih vprašalnic, sistematika pri urejanju tematik narodopisja, kritičnega in utišanega rešetalca pomena narodopisja ter kot skrbnega in marljivega zbiratelja ljudskih pesmi.

Fabio Chiochetti in Roberto Starec v »In Search of The 'Ladin Song': The Project Das Volkslied in Österreich in The Ladin Areas of Tyrol and East Friuli (1904–1914)« predstavljata še neobjavljeno gradivo leta 1995 ponovno odkrite zbirke filologa Theodorja Gartnerja. Ta naj bi pomagala orisati ladinsko jezikovno skupnost na začetku 20. stoletja ter hkrati razumeti postopke selekcije in prenose ustnega izročila znotraj jezikovne skupine na območju Tirolske in v vzhodni Furlaniji. Prvi tematski sklop zaključuje prispevek Marjete Pisk z naslovom »Characteristics of Collecting Folksong Material at the Intersection of Peoples and Cultures: The OSNP Program in the Princely County of Gorizia and Gradisca«, kjer predstavlja tiskano in ustno gradivo duhovnika in sodelavca akcije Odbora za slovensko narodno pesem Ivana Kokošarja, ter se v drugem delu dotika vprašanj o vlogi in recepciji ljudske, predvsem zborovske pesmi v pokrajini na stičišču narodov.

Druga skupina prispevkov je naravnana bolj na razmišljanje o tehničnih možnostih pri ujetju zvoka in pesmi v trajni spomin ter podaja novejšje tehnične rešitve, ki iščejo najustreznejše načine, da starejše pesmi in viže ponovno zakrožijo med ljudmi.

Prvi prispevek v tem nizu je delo avstrijske raziskovalke Vere Tiefenthaler z naslovom »Josip Široki: Singer and Transcriber at the Same Time. An Analysis of His Aims, Methods and Findings« in predstavlja dejavnost hrvaškega raziskovalca ter zbiralca folklornega izročila, predvsem pa njegove metode ohranjanja ljudskega gradiva, ki so se močno razlikovale od takratnih že ustaljenih načinov zapisa. Avtorico zanima tudi splošno zanimanje jezikoslovcev (slavistov) za ljudske pesmi in zato poudarja Širokijev preplet raziskav ljudskega gradiva kot glasbenega in jezikovnega znanja.

Gerda Lechleiter s prispevkom »'Capturing' Sound: The Phonograph in (Early) Folk Music Research« znotraj zgodovinskega okvira osvetljuje spremembe, nastale v raziskovanju ljudske glasbe od prvih posnetkov, ki so rabili predvsem za zapisovanje in transkribiranje manj znanih skladb, največkrat v »tujih civilizacijah«, pa vse do sprejema nove tehnologije ohranjanja gradiva, ki bi omogočil, da bi sicer nenehno spreminjajoči se pojav popularne kulture in z njo tudi ljudske glasbe lahko dosledno dokumentirali. Nicola Benz in Michaela Brodl v prispevku »The Registration of Songs in The Infolk Database: A Virtual Networking of Folk Song Archives in Austria« v besedni in slikovni razlagi predstavljata sistematično računalniško arhiviranje ljudskih pesmi v vseh avstrijskih zveznih deželah in poudarjata njeno preglednost in dostopnost, ki sta plod doslednega in premišljenega razvrščanja ljudskih pesmi glede na glasbeno-poetične figure, besedilne in glasbene zvrsti, funkcije in priloženosti.

Prispevek »We Have Plenty of Words Written Down, We Need Melodies! The Purchase of The First Recording Device For Ethnomusicological Research in Slovenia« Draga Kuneja podrobno predstavlja prizadevanja Karla Štreklja in Matije Murka po zvočnem snemanju ljudskega gradiva s fonografi, ob koncu pa podaja pomembnost teh posnetkov, saj tako zapisano gradivo postane primarni in preverljivi vir v raziskovanju ljudske glasbe.

V tretji skupini je zbir besedil, ki problematizira vlogo in podobo ljudskih pesmi, glasbe in plesa v današnjem času. Izredno razgibana tematika tretjega sklopa tako zajema poglobljena razmišljanja o funkcijski in estetski plati ljudske zvočnosti, o vprašanih sodobnega poustvarjanja glasbe in sodobnega raziskovanja.

Mirko Ramovš v prispevku »Metamorphoses of Slovenian Folk Dance« v prvem delu analizira in opredeljuje družbene spremembe, ki so vplivale na ples v vsakdanjem in prazničnem življenju v začetku 20. stoletja, v drugem pa podaja metamorfoze oblik, vsebin, funkcij, imen, ter razlaga vzroke za metamorfoze ljudskih plesov. Ob koncu pa dodaja še pregled sicer skromnega plesnega gradiva, zabeleženega znotraj akcije Odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi.

Iryna Fedun v »The Folkdances of the Western Polissia Region of Ukraine: Traditions and Innovations« predstavlja plesno izročilo območja Zahodnega Polesja v SZ Ukrajini ter opozarja na spremembe repertoarja plesov, ki so posledica vplivov manjšin, sosednjih narodov in razraščajoče se mestne kulture ter množičnih medijev.

V prispevku »Bosnian Urban Traditional Song in Transformation: From Ludvik Kuba to Electronic Medias« Tamara Karača Beljak obravnava proces transformacije in spremembe interpretativnih načinov tradicionalne pesmi (sevdalinke) v urbanem okolju od konca 19. stoletja do dobe elektronskih medijev, ko so sevdalinke kot reprezentativen in pomemben del bosanske kulturne dediščine doživele preporod.

Marjetka Golež Kavčič se v »Folk Song Today: Between Function and Aesthetics« loteva vprašanja, v katero semantično polje uvrščamo ljudsko pesem danes, v nadaljevanju pa opozarja na funkcijsko razsežnost ljudskih pesmi in se sprašuje tudi o novih komunikacijskih kanalih, po katerih se ljudska pesem ponovno vrača v tradicionalno okolje.

Prispevek z naslovom »Why Play and Sing? The Role of Folk Games and Folk Songs in Everyday Life« madžarske raziskovalke Katalin Lázár posega v polje didaktike in pedagogike, saj ugotavlja, da so lahko tradicionalne igre in igrice otrokom pomembno sredstvo za spoznavanje telesa, zunanjega sveta in družbe. V drugem delu pa se loteva povezave med plesom in petjem ter predvsem prenosa znanja z generacije na generacijo.

Boštjan Narat se v prispevku »Ljudsko izročilo in sodobna (po)ustvarjalnost: (z)godba za 3 min in 12 sek« sprašuje o ljudski in sodobni glasbeni izkušnji ter s tem povezani (ne)zmožnosti rekonstrukcije žive izkušnje. Ta je močno povezana z razmerji med preteklim in sedanjim, vendar pa se oba horizonta, čeprav prečiščena, srečujeta v poustvarjalni praksi, ki je prvi pogoj za doživljanje glasbene situacije. Avtor tudi poudarja, da je znanstven pristop, ki se ukvarja s snemanjem, z arhiviranjem, analiziranjem in s terminološkim

(re)definiranjem nujno potreben ter zadosten vir navdiha za ponovno oživitev.

Avtorica Katarina Juvančič v prispevku »The Popularization of Slovenian Folk Music Between the Local and Global: Redemption or Downfall of National Heritage« razkriva težnje ponarodovanja, avtentizacije in reifikacije ljudske tradicije v 19. in 20. stoletju, v katerih je folkloristika igrala težiščno vlogo. V nadaljevanju analizira sodobne in zgodovinske oblike oživljanja ljudske glasbe ter na primeru preporodne glasbe iz Slovenske Istre opazuje njen preplet v lokalnem, nacionalnem in globalnem kontekstu. Namen prispevka Tjaše Jakop, naslovljen »The Reception of Folk Songs by Children and Young People in Slovenia«, je ugotoviti, v kolikšni meri je ljudska pesem prisotna v življenju mladih. Avtorica razvršča rezultate glede na pokrajinsko razdelitev anketiranih ter dodaja, da ima slovenska ljudska pesem izredno vlogo med zamejskimi Slovenci, med mladimi v Sloveniji pa se večja poslušnost sodobne reinterpretacije ljudskih pesmi. Zadnji prispevek sklopa je naslovljen »The Legacy of Singer Hamdija Šahinpašić in Bosniac Oral Literary Tradition«, kjer avtor Manib Maglajlić predstavlja življenje in delovanje Hamdija

Šahinpašića, leta 2003 preminulega pevca. Bil je eden redkih posameznikov, ki so si (bili) sposobni zapomniti pesmi v njihovi avtentični tradicionalni obliki.

Skupni imenovalec prispevkov celotnega simpozija so razmišljanja o dediščini, o taki, kot s(m)o jo prejeli, in taki, ki jo (po)ustvarjamo, ali kot pravi avtorica, je »kot spomin na pesem in kot pesem oddaljenega in današnjega spomina«. (Klobčar 2005, 6)

Zadnji del številke je namenjen drugi temi. Tu nas namreč Rebeka Kunej na petih straneh opominja na sedemdesetletnico etnokoreologa Mirka Ramovša, na njegovo delo doma in na tujem. Posebej poudarja njegovo razvejano delovanje na polju akademskega delovanja (natančno poznavanje inštitutskega arhivskega gradiva in literature, številni članki in druge objave, antologija *Plesat me pelji*, zbirka sedmih knjig *Polka je ukazana*), publicističnega (radijske oddaje o slovenskem plesnem in pesemskem izročilu) in kot strokovnega in umetniškega vodje AFS France Marolt, za kar je prejel številne nagrade.

Datum prejema prispevka v uredništvo: 28. 2. 2006

Recenzija, prikaz knjige, kritika/1.19

Katja Jerman

TRADITIONES 34/2, 2005

Druga številka je nastala pod okriljem Inštituta za slovensko narodopisje in nam ponuja v branje trinajst izvirnih znanstvenih člankov.

»Razprave in razglede« začinja prispevek Veronice E. Aplenc z naslovom »To Develop the Acceptable Modern. A Slovenian Urban Landscape Under Socialism 1969–1982 / Kako razviti sprejemljivo moderno. Slovenska urbana krajina v socializmu 1969–1982, ki je bil predstavljen na srečanju American Association for the Advancement of Slavic Studies (AAASS) v Bostonu (ZDA) med 4. in 7. decembrom 2004. V članku avtorica predstavlja ljubljansko sosesko Trnovo med letoma 1969 in 1982, ko so urbanisti nekdanj vrtnarski predel mesta z različnimi urbanističnimi načrti začeli spreminjati. Ti so zahtevali, da se zgodovinski del soseske poruši in se na njenem mestu zgradi moderna stanovanjska soseska. Prvotni upor domačinov je bil sčasoma utišan, leta 1982 pa je bila soseska končno dograjena in umeščena med posamezne kmetije. Avtorica ugotavlja, da uničenje Trnovega jasno kaže na želje takratne Jugoslavije, da bi izbrisala nezaželeni element, vendar pa ne razloži podrobno, zakaj je bilo prav Trnovo tako izpostavljeno novim načelom, ki so skušali odstraniti razlike med vaškim in urbanim, in po čem se je razlikovalo od drugih ljubljanskih predmestij. Trnovo je (bilo) tako na razcepu: po eni strani so njegovo drugačnost utemeljevali na podlagi romantičnih vizij »ljudskega«, po drugi pa so občudovali zgodnjemoderno Plečnikovo arhitekturo. V drugem delu avtorica podaja izseke intervjujev izbranih pripovedovalcev, ki so uspeli s pomočjo neformalnih razgovorov na svojih področjih delovanja vpli-

vati na spremembe urbanističnih načrtov Trnovega. Nekdanji prodajalci vrtnin ali pa člani njihovih družin sicer obžalujejo izgubo stare podobe predmestja, vendar bolj poudarjajo izgubo življenjskega stila. Ob koncu članek razkriva še eno plast, ki se je je avtorica lotevala; gre za koncepta »ljudsko«, »preprosto«, ki sta bila pripisana avtohtonim prebivalcem soseske.

Besedilo Jerneja Mlekuža »Reprezentacije ženskosti v tisku slovenske politične emigracije v Argentini« se ukvarja z vprašanjem, kakšen model ženskosti je postavljala slovenska politična emigracija (SPE), kako je artikulirala to tematiko in kakšen »material« za konstrukcijo identitete spolov je pri tem ponujala. Članek uvaja kratek oris slovenske politične emigracije v Argentino s posebnim poudarkom na ženskah, na njihovih motivih za prihod, njihovi poklicni porazdeljenosti in na Zvezi slovenskih mater in žena. V analizi osrednjega tiskanega medija SPE *Svobodna Slovenija* (SS) med letoma 1948 in 1990 ugotavlja, da je ta o ženskah pisala v petih okvirih: 1. v prispevkih o / za materinski dan, 2. v prilogi *Žena in njen svet*, kjer se je poudarjala predvsem skrb za vzgojo otrok, 3. poročila o občnih zbiorih, predavanjih, čajankah Zveze Slovenskih mater in žena izražajo vlogo žensk pri nazorskem in političnem boju, kjer so bile predstavljene kot pomembne borke na ideološkem polju, 4. širši problemski sklopi o ženskah, ženskem vprašanju, ki so v večini povzemali poročila konferenc in papeževih okrožnic in poudarjali močno katoliško navezavo in tradicijo, 5. drugi prispevki, ki so ženske obravnavali bolj neposredno. Pretres prispevkov pokaže, da se je ne glede na raznovrstnost besedil ustvarjala podoba ženske kot matere, vzgojiteljice otrok, žene,